

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕНЕРГЕТИКИ, ЕЛЕКТРОНІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ ТА ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету енергетики,
електроніки та інформаційних
технологій

_____ В.Л. Коваленко

«_____» _____ 2019

ОСНОВИ ІНЖЕНЕРНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки

магістр

(назва освітнього ступеня)

спеціальності

145 «Гідроенергетика»

(шифр, назва спеціальності)

освітньо-професійна програма «Гідроенергетика»

Укладач /Укладачі: Чейлитко А.О. докт.техн.наук, доцент

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри теплоенергетики та
гідроенергетики

Протокол № 3 від “10” вересня 2019 р.
Завідувач кафедри теплоенергетики та
гідроенергетики

_____

(підпис)

В.І. Бахтін

(ініціали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною радою
Факультету енергетики, електроніки та
інформаційних технологій

Протокол № 2 від “11” вересня 2019 р.
Голова науково-методичної ради
факультету енергетики, електроніки та
інформаційних технологій

_____

(підпис)

А. І. Безверхий

(ініціали, прізвище)

2019 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрямок підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 14 Електрична інженерія (шифр і назва)	Вибіркова	
Розділів – 4	Спеціальність 145 Гідроенергетика (шифр і назва)	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150		2-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 8	Освітньо-професійна програма Гідроенергетика	Лекції	
		32	10 год.
		Практичні	
	16	4 год.	
	Лабораторні		
	-	-	
	Рівень вищої освіти: магістерський	Самостійна робота	
		102 год.	136 год.
		Вид підсумкового контролю: екзамен	

Програма вивчення навчальної дисципліни «Основи інженерного експерименту» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів напряму 145 «Гідроенергетика».

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи інженерного експерименту» є ознайомлення студентів з основними засадами побудови та проведення наукових експериментів, а також формування професійних умінь та навиків в енергетичній галузі

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні методи випробування гідротехнічних установок, що застосовуються для вимірювання енергетичних параметрів; планування і проведення експериментів, обробка результатів вимірювань, оцінювання похибки спостереження, формулювання висновків дослідження.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Основи інженерного експерименту» є придбання знань і навичок з побудови та проведення наукових досліджень. Навчити студента:

- методам математичного планування експерименту;
- статистичним методам при обробці даних;
- складати регресійні рівняння енергетичних процесів.
- застосування аналізу в науковому експерименті.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

наукове обладнання та методи проведення експерименту з енергетики,; основні вимоги до складання та оформлення звіту про закінчену науково-дослідницьку роботу.

вміти:

використовуючи знання з фундаментальних і інженерних дисциплін, математичного планування експерименту, статистичних методів при обробці даних, електронних обчислювальних машин, складання математичних моделей різних процесів, застосовувати їх для наукового дослідження функціонування енергетичних систем і окремих їх елементів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **компетентностей**:

1. Здатність застосовувати системний підхід, знання сучасних технологій та методів при проектуванні та експлуатації енергетичного обладнання.

2. Здатність застосувати розуміння питань використання технічної літератури та інших джерел інформації в енергетичній галузі.

3. Здатність розробляти, впроваджувати і супроводжувати проекти з урахуванням всіх аспектів проблеми, яка вирішується, включаючи проектування, виробництво, експлуатацію, технічне обслуговування та утилізацію енергетичного обладнання.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Основи інженерного експерименту» є складовою циклу підготовки магістрів зі спеціальності 145 «Гідроенергетика» та при її вивченні використовуються знання та вміння наступних дисциплін: фізика, математика, гідрологія, метрологія та стандартизація, гідрогазодинаміка.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета — формування знань та умінь, необхідних гідроенергетикам при проведенні наукових досліджень та вибору методик випробування гідротехнічних установок, що дозволить в майбутньому самостійно ставити і творчо вирішувати наукові та технічні питання в енергетичному виробництві.

1.2. Завдання — освоєння методів планування і організації наукових досліджень, вибору і аналізу необхідної інформації по темі наукового дослідження, планування і проведення експерименту, обробки результатів вимірювань, оцінювання похибок дослідження, формулювання висновків досліджень.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: формування і застосування математичних принципів і методів, необхідних в гідроенергетичній галузі; знання характеристик і властивостей матеріалів, обладнання, процесів.

вміти: розробляти, застосовувати та удосконалювати математичні моделі, наукові і технічні методи та сучасне комп'ютерне програмне забезпечення для вирішення інженерних завдань в гідроенергетичній галузі; аналізувати і розробити заходи з підвищення ефективності систем і компонентів на основі

використання аналітичних методів і методів моделювання; здатність застосувати розуміння питань використання технічної літератури та інших джерел інформації в енергетичній галузі;

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин, 5 кредитів ЄКТС.

3. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Розділ 1. Математичне моделювання

Тема 1. Математичні моделі. Види математичних моделей

Джерела інформації для побудови математичних моделей; Основні етапи побудови математичних моделей; Характеристика методів експериментальних досліджень.

Тема 2. Оптимізація математичних моделей в гідроенергетиці

Розділ 2. Основи інженерного експерименту

Тема 3. Статистично-ймовірнісна обробка інформаційних сукупностей

Поняття вибіркового методу в статистиці; Шкали вимірювань; Статистичні ряди та їх графічна інтерпретація; Числові характеристики статистичних рядів; Довірчі інтервали і довірна ймовірність.

Тема 4. Основні етапи планування та проведення експерименту

Теорія експерименту; Планування експерименту; Основні етапи планування та проведення експерименту; Схема «чорного ящика» об'єкту досліджень.

Розділ 3. Повний факторний експеримент

Тема 5. Повний факторний експеримент

Прийняття рішень перед плануванням експерименту; Складання плану експерименту; Методика повного факторного експерименту; Методика складання ПФЕ; Властивості факторів та плану.

Тема 6. Планування експерименту другого порядку. Центральне композиційне планування

Порядок побудови матриці планів експерименту методом центрального композиційного планування; Види матриць плану для ЦКП; Статистичний аналіз результатів експерименту ЦКП;

Розділ 4. Знаходження регресійного рівняння інженерного експерименту

Тема 7. Статистична обробка результатів інженерного експерименту

Розрахунок коефіцієнтів рівняння регресії; Значимість коефіцієнтів рівняння; Перевірка адекватності; Розгляд критерія Фішера;

Тема 8. Аналіз результатів інженерного експерименту

Апостеріорний аналіз одержаного рівняння; Визначення напряду функціонального впливу; Визначення напряду оптимізації цільової функції; Аналіз часових рядів із сезонною варіацією; Професійне маніпулювання результатами дослідження.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	п/р (обрати вид занять відповідно до навчального плану)	сам. роб.		л	п/р (обрати вид занять відповідно до навчального плану)	сам. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Розділ 1. Математичне моделювання								
Тема 1. Математичні моделі.		4	6	10				
Тема 2. Оптимізація мат. моделей в ГЕ.		2		10				
Разом за розділом 1		6	6	20				
Розділ 2. Основи інженерного експерименту								
Тема 3. Статистично-ймовірнісна обробка інформаційних сукупностей.		4		12				
Тема 4. Основні етапи планування та проведення експерименту.		4		14				
Разом за розділом 2		8		26				
Розділ 3. Повний факторний експеримент								
Тема 5. Повний факторний експеримент.		4	4	16				
Тема 6. Планування експерименту другого порядку.		4	4	12				
Разом за розділом 3		8	8	28				
Розділ 4. Знаходження регресійного рівняння інженерного експерименту								
Тема 7. Статистична обробка результатів інженерного експерименту.		4	2	14				

Тема 8. Аналіз результатів інженерного експерименту.		6		14				
Разом за розділом 4		10		28				
Усього годин		32	16	102				

5. Теми лекційних занять

№ теми з/прогр. вказується номер теми відповідно до п.3 Програма навчальної дисципліни	Назва теми	Кількість годин	
		д.ф.	з.ф.
1	Математичні моделі. Види математичних моделей.	2	
1	Основні етапи побудови математичних моделей.	2	
2	Оптимізація математичних моделей в гідроенергетиці.	2	
3	Статистично-ймовірнісна обробка інформаційних сукупностей.	2	2
3	Статистичні ряди та їх графічна інтерпретація.	2	
4	Основні етапи планування та проведення експерименту.	2	2
4	Схема «чорного ящика» об'єкту досліджень.	2	
5	Повнофакторний експеримент.	2	2
5	Методика повнофакторного експерименту.	2	
6	Планування експерименту другого порядку. Центральне композиційне планування.	2	2
6	Види матриць плану для ЦКП.	2	
7	Статистична обробка результатів інженерного експерименту.	2	
7	Перевірка адекватності.	2	
8	Аналіз результатів інженерного експерименту.	2	2
8	Визначення напряму функціонального впливу.	2	
8	Професійне маніпулювання результатами дослідження.	2	
Разом		32	10

6. Теми практичних (семінарських/лабораторних) занять

(слід обрати вид занять відповідно до навчального плану, має збігатися з п.1 Опис навчальної дисципліни та п.4. Структура навчальної дисципліни)

№ теми з/прогр. вказується номер теми відповідно до п.3 Програма навчальної дисципліни	Назва теми	Кількість годин	
		д.ф.	з.ф.
1	Розробка математичної моделі гідроагрегату	6	
2	Моделювання повнофакторного експерименту	4	
3	Знаходження регресійного рівняння у сучасному програмному забезпеченні	4	2
4	Статистична обробка результатів інженерного експерименту	2	2
Разом		16	4

7. Самостійна робота

№ теми з/прогр. вказується номер теми відповідно до п.3 Програма навчальної дисципліни	Назва теми	Кількість годин	
		д.ф.	з.ф.
1	Математичні моделі. Види математичних моделей.	10	15
2	Оптимізація математичних моделей в гідроенергетиці.	10	16
3	Статистично-ймовірнісна обробка інформаційних сукупностей.	12	20
4	Основні етапи планування та проведення експерименту.	14	15
5	Повний факторний експеримент.	16	20
6	Планування експерименту другого порядку. Центральне композиційне планування.	12	20
7	Статистична обробка результатів інженерного експерименту.	14	20
8	Аналіз результатів інженерного експерименту.	14	20
Разом		102	136

Індивідуальне завдання

Мета індивідуального завдання: детальніша і ґрунтовніша проробка лекційного матеріалу; перевірка та контроль ступеня засвоювання теоретичного матеріалу; формування у студентів передбачених робочою програмою вмінь.

Тема: індивідуальна, згідно з темою магістерської роботи

Індивідуальне завдання передбачає з'ясування методів дослідження магістерської роботи та планування проведення наукового експерименту.

8. Види контролю і система накопичення балів

<i>Вид контролю</i>	<i>Бали</i>
Аудиторна контрольна робота за темою 1	5
Аудиторна контрольна робота за темою 2	5
Захист практичної роботи №1	5
Захист практичної роботи №2	5
Виконання 1 частини індивідуального завдання	10
Поточний контроль №1	30
Аудиторна контрольна робота за темою 3	5
Аудиторна контрольна робота за темою 4	5
Захист практичної роботи №3	5
Захист практичної роботи №4	5
Виконання 2 частини індивідуального завдання	10
Поточний контроль №2	30
Підсумковий контроль	40

Аудиторні контрольні роботи представляють собою опитування, яке проводиться у письмовій формі і представляє собою відповіді на питання, що засвідчують теоретичний рівень засвоєння матеріалу студентами. Опитування містить 5 запитань, кожне з яких оцінюється в 1 бал.

Захист лабораторних робіт представляє собою відповіді на контрольні запитання, що наводяться в методичних вказівках до виконання лабораторних робіт. Звіт з лабораторної роботи оформлюється згідно до вимог. Оцінка за лабораторну роботу складається з таких складових: вірно виконана робота з обґрунтованим висновком – 1 бал; складання звіту – 1 бал; вірні відповіді на 3 контрольних запитання викладача – 3 бали. Максимальний бал за захищену лабораторну роботу – 5 балів.

Виконання індивідуального завдання підтверджує практичні навички та уміння. Розподіл балів за виконання індивідуального завдання наведено в таблиці.

<i>Вид розрахунку</i>	<i>Бали</i>
Визначення методів та приборів дослідження магістерської роботи	10
Виконання 1 розділу індивідуального завдання	10
Планування проведення наукового експерименту	10
Виконання 2 розділу індивідуального завдання	10
Загальна кількість балів за індивідуальне завдання	20

Підсумковий контроль представляє собою тестові завдання з 20 питань. Максимальна кількість балів за тест – 40.

Відповіді на перші 10 питань оцінюються загальною кількістю 10 балів (1 вірна відповідь 1 бал) інші 10 - оцінюються загальною кількістю 30 балів (1 вірна відповідь 3 бали).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Базова:

1. Чейлитко, А.О. Формування теплофізичних властивостей елементів конструкцій теплового захисту шляхом створення прогнозованих пористих структур [Текст]: монографія / А. О. Чейлитко. — Запоріжжя: ЗДІА, 2017. — 318 с.
2. Павленко, А.М. Теоретичні основи формування теплофізичних властивостей теплоізоляційних матеріалів шляхом управління процесами тепломасообміну в пористих структурах : монографія / А.М. Павленко, А. О. Чейлитко. — Запоріжжя : ЗДІА, 2018. — 296 с.
3. Чейлитко, А.О. Формування пористих структур інтерметалідних каталізаторів : монографія / А.О.Чейлитко, К.В. Белоконь, О.А. Жеребцов, М.А. Носов— Запоріжжя : ЗДІА, 2018. — 208 с.
4. Чейлитко, А. О. Ресурсозберігаючі технології в системах теплового захисту силового обладнання: монографія / А. О. Чейлитко, С.В. Ільїн, Ю.В. Бондаренко, Т.В. Черненко. — Запоріжжя : ЗНУ, 2019. — 208 с.
5. Чейлитко, А. О. Формування пористої структури та властивостей теплоізоляції з вуглецевих композиційних матеріалів для електровакуумного обладнання / А.О. Чейлитко., Г.В. Карпенко, С.В. Ільїн, О.І. Шараєва — Запоріжжя : ЗНУ, 2019. —
6. Губин С.В., Яковлев А.И. Теория планирования экспериментов в энергетике. – Киев: "Миллениум", 2009. – 158с.
7. Лавров В.В., Спиринов Н.А. Методы планирования и обработки результатов инженерного эксперимента. – Екатеринбург, ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2005. - 257 с.
8. Хартман К., Лецкий Э., Шефер В. Планирование эксперимента в исследовании технологических процессов. - М.: Мир, 1977. – 541 с.
9. Адлер Ю.П., Маркова Е.В., Грановский Ю.В. Планирование эксперимента при поиске оптимальных условий. - М.: Наука, 1976. - 279 с.
10. Адлер Ю.Л., Горский В.Г. Планирование промышленных экспериментов. - М.: Металлургия, 1974. - 264с.
11. Асатурян В.И. Теория планирования эксперимента: для втузов. - М.: Радио и связь, 1983.-248с.
12. Джонсон Н. и др. Статистика и планирование эксперимента в технике и науке: Методы планирования эксперимента. - М.: Мир, 1981. - 520 с.

Допоміжна:

1. Хикс Ч. Р. Основные принципы планирования эксперимента. - М.: Мир, 1967.
2. Маркова Е.В., Лисенков А.Н. Планирование эксперимента в условиях неоднородностей. - М.: Наука, 1973.

3. Маркова Е.В. (разработчик). Руководство по применению латинских планов при планировании эксперимента с качественными факторами. - Челябинск, 1971. (материал изложен в рецептурном плане).

4. Налимов В.В. Теория эксперимента. - М.: Наука, 1971.

Інформаційні ресурси:

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=15030> (дата звернення 15.10.2019) – Назва з екрана.

2. Курс «Основи інженерного експерименту» в системі електронного забезпечення навчання ЗНУ [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Moodle. – Режим доступу: <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=8671> (дата звернення 22.10.2019) – Назва з екрана.

Погоджено
з навчальним відділом

_____

«_____» _____